

Povzetek. Razvojno dohitevanje je odvisno od pravilne diagnoze stanja razvoja gospodarstva, notranjih naporov države in zunanjih pogojev. Zato članek najprej analizira možne scenarije razvoja sveta. Izpostavlja tri scenarije, od katerih je kratkoročno najverjetnejši scenarij voditelja rasti, najugodnejši pa bi bil scenarij premeščanja centrov rasti. Zaostanki Slovenije so večji kot se misli, če jih, kot je pravilno, primerjamo z malimi članicami EU ne pa s povprečji. Originalni izračuni časovne distance kažejo da pri izvozu po prebivalcu zaostajamo za nekaterimi malimi državami tudi do 33 let, malo manj pa pri izvozu tehnološko intenzivnih izdelkov. Optimistični scenarij, ki predvidevajo dohitevanje v 16 letih se ne zdijo verjetni, saj predpostavljajo, da je stopnja rasti slovenskega gospodarstva za 2% višja od povprečja EU 15. Čas dohitevanja bi se skrajšal, kolikor se izvedejo potrebne spremembe politike države v smeri pospeševanja ekonomije znanja (predpogoj za rast produktivnosti) in s tem učinkovitejše odzivnosti in fleksibilnosti, internacionalizacije (tudi v cilju preobrazbe in večje specializacije), inovativne sposobnosti in ne nazadnje preseganja sedanje miselnosti in koordinacijskega in implementacijskega deficitata.

Ključni pojmi: svetovni razvojni scenariji, časovni zaostanki Slovenije (izvoz, produktivnost, BDP, tehnologija, tuje investicije...), dohitevanje, male države, razvojna vloga države

Uvod

Globalizacija, članstvo v Evropski uniji (EU) in splošne tendence preobražanja sveta narekujejo temeljite premisleke o položaju vsake države, posebno še male. Izzivi so veliki. Nanje ni mogoče odgovarjati le z velikimi besedami, pač pa z vsakodnevno dejavnostjo vseh in vsakega subjekta. Takšnemu konkretnemu ravnanju male države Slovenije je namenjen najin članek, ki izhaja iz tendenc v svetu, skuša pa zelo natančno ugotoviti sedanji položaj Slovenije ter na tej osnovi načrtati politiko, kako bi se ga dalo v sklopu svetovnih tendenc izboljšati.

Ocene o položaju Slovenije v svetu nihajo med samozadovoljstvom in mnenji, da so nas zaostanki v prestrukturiranju dokončno postavili v drugorazredno vlogo. Med tema subjektivno ali celo politično obarvanima skrajnostima nam bolj realistično oceno lahko dajo le mednarodne primerjave.

S članstvom Slovenije v EU se odpirajo nove možnosti in priložnosti, ki pa jih lahko Slovenija izkoristi le z ustrezno politiko. To je treba poudariti s ciljem ustvarjanja dovolj ambiciozne razvojno naravnane klime, da bi se izognili idealističnim enostavnim ekstrapolacijam preteklih tendenc, ki lahko zavedejo in destimulirajo aktiven napor pri pospeševanju razvoja in dohitevanja najrazvitejših v EU.

Najprej želiva ugotoviti, kakšen je slovenski zaostanek za razvitimi državami, tako statično kot tudi dinamično, s pomočjo merjenja časovne distance in tako ugotoviti, kako, pod

* Dr. Pavle Sicherl, upokojeni profesor Univerze v Ljubljani.

** Dr. Marjan Svetličič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

¹ Avtorja se zahvaljujeta Anžetu Burgerju za pomoč pri obdelavi nekaterih podatkov.

*** Članek bo objavljen v reviji Teorija in praksa, letn. 41, št. 1, 2004.

kakšnimi pogoji in s kakšnimi politikami lahko Slovenija v prihodnje zmanjša ta zaostanek in konvergira z razvojem najrazvitejših držav znotraj EU. Ker je Slovenija mala država in zato njen razvoj močno odvisen od predvidenega razvoja mednarodnega okolja, v drugi točki podrobneje razčleniva možne scenarije razvoja v svetu in v četrti točki, kaj je potrebno storiti, da bi se zaostanki za razvitimi zmanjšali².

Celovit razmislek je potreben zato, ker se s članstvom v EU oblikuje nova konfiguracija nacionalnih konkurenčnih prednosti (nov diamant po Porterju, 1990), ki spodbuja oblikovanje novih grozdov in nove specializacije znotraj EU. Članstvo lahko pospeši preseganje enega od največjih problemov slovenskega gospodarstva, premajhno specializacijo. To pomeni tudi novo alokacijo resursov in oblikovanje nove fleksibilnosti znotraj EU ter globalno.

Pri tem izhajava iz treh temeljnih izhodišč:

- a) da je Slovenija mala država in zato njen razvoj v veliki meri pogojen z razvojem svetovnega gospodarstva oziroma njenih glavnih partnerjev,
- b) da je uspešnost razvoja Slovenije predvsem pogojena z uspešno in hitro odzivnostjo na zunanje pogoje, torej, da mora strategija razvoja omogočiti čim višjo stopnjo fleksibilnosti in hitre odzivnosti³,
- c) da lahko mala država vnovči svoje prednosti tako, da ima ustrezno politiko, ki jo tudi učinkovito uresničuje⁴, kar predpostavlja strateški nacionalni razvojni konsenz.

Skratka, navkljub visoki stopnji odvisnosti od svetovnih gibanj je uspešnost malega, odprtega gospodarstva tudi močno pogojena z uspešnostjo nacionalnih razvojnih strategij oziroma politik.

Predvideni razvoj mednarodnega okolja

Kakšen bo razvoj v svetu v naslednjih dvajsetih letih? Ali ga bo poganjala delovna sila, kapital/tehnologija/znanje oziroma produktivnost? Glavno razvojno gibalno v zadnjih 25 letih je bila, zlasti v razvitih državah, tehnologija in skupna factorska produktivnost (SFP), do katere je prihajalo v pogojih krepitve globalizacije in oligopolizacije trgov, ob rastoči mobilnosti proizvodnih dejavnikov ter nestanovitnosti⁵. Spreminjajo se viri konkurenčnosti, narašča fleksibilnost dela in skladno s tem se postopno premeščajo razvojna središča tudi izven OECD držav (Azija, tranzicijske države). Nadaljujejo se trendi deindustrializacije in sekularnega porasta pomena storitev (»storitvenizacija«). Priče smo postopnemu oblikovanju nove svetovne arhitekture, v kateri narašča vloga mednarodnih organizacij in mednarodnega prava. Liberalizacija se spopada s protekcionizmom kot načinom ohranjanja kopnečih prednosti.

OECD je že leta 1999 predvidel tri scenarije dolgoročne rasti svetovnega gospodarstva v 21. stoletju:

1. voditelja rasti

² Ne gre za napovedi, ki so vedno silno tvegane. Economist je celo zapisal (glej Avg. 23: 53), da je dobro vprašati elitne ekonomiste, kaj se bo zgodilo, dobro poslušati in potem staviti ravno obratno, saj so doslej praviloma vedno grešili.

³ Več v Svetličič, 1993

⁴ Mnogi dobri načrti propadajo prav vsled slabega uresničevanja.

⁵ Kose in Prasad sta izračunala, da so te, merjene kot standardna deviacija letnih stopenj rasti 1960-2000 bistveno večje v primeru malih držav kot pri velikih državah; pri BDP 5,8 v primerjavi z 2,5, pri pogojih menjave pa 5,6 v primerjavi z 1,5 (Kose in Prasad, 2002: 41).

2. *premeščanja centrov rasti* ter
3. *razvojnih grozdov*.

Ne gre za predvidevanje prihodnosti, pač pa le za začitovanje možnih smeri razvoja v realnem svetu. Medsebojno se ne izključujejo, nakazujejo le, kako bi svet lahko izgledal (Julius, 1999: 172). Tudi na ravni EU imamo niz strateških dokumentov, na primer Lizbonsko deklaracijo (2000) ali pa Sapir in ostali (2003), ki posebej obravnava EU in je do nje tudi kritičen.

Vsi trije scenariji OECD lahko omogočijo nadpovprečno rast svetovnega gospodarstva v naslednji četrtini stoletja. Scenarij *voditelja rasti* to omogoča skozi porast produktivnosti velikih podjetij in vlad na temelju najsodobnejših tehnologij in tehnologij velikega obsega ter informacijsko-komunikacijske in biotehnologije. Vse pa bi poganjali ekonomska politika in politika konkurence, izhajajoč predvsem iz ZDA. V scenariju *premeščanja rasti* bi bil porast produktivnosti rezultat predvsem prenosa tehnologij v smeri *porajajočih se ekonomij*⁶, kjer hitro raste delež izobražene delovne sile. OECD države bi postale področje nizkih stopenj rasti, vendar visokih dohodkov, rentniške družbe, v katerih bi bili zaposlenost in poraba pospešeno osredotočeni na storitve (šport, zabava, izobraževanje, zdravje). Scenarij *grozdov rasti* dejansko pomeni novo svetovno ureditev, v kateri bi vloga nacionalnih vlad usihala, naraslo pa bi privatno-javno partnerstvo na lokalni ravni in postalo odločujoči dejavnik konkurenčnosti. Rast produktivnosti bi poganjalo prestrukturiranje globalne distribucije z rastjo elektronske trgovine in izkoriščanjem novih priložnosti, ki jih ta daje posameznikom in malim podjetjem, ne glede na njihovo lokacijo.

Tabela 1: Rast BDP 2000-2025 – povprečna letna rast in deleži v svetovnem proizvodu (v %)

	Delež v svet. BDP 2000	Voditelj rasti		Premeščanje rasti		Razvojni grozdi	
		Stopnje rasti BDP	Delež v svet. BDP 2025	Stopnje rasti BDP	Delež v svet. BDP 2025	Stopnje rasti BDP	Delež v svet. BDP 2025
OECD države	60	3.0	51	1.0	31	2.5	45
Nečlanice OECD	40	4.5	49	6.0	69	5.0	55
Svet		3.7	100	3.7	100	3.7	100

Vir: DeAnne Julius, 1999, str. 186

Najvišjo stopnjo razvoja bi OECD države dosegle pri scenariju *voditelja rasti*⁷. Ta predpostavlja stopnjo rasti SFP okoli 2,5% letno, kar je nad zgodovinskimi trendi. Razvite države bi nadaljevale s svojo stopnjo rasti tudi v scenariju *razvojnih grozdov*, slabše pa bi se jim godilo pri scenariju *premeščanja rasti*. Po vseh treh scenarijih bi preostali svet rasel hitreje kot v zadnjih dveh dekadah. Za dežele v razvoju (DVR) je očitno najboljši scenarij *premeščanja centrov rasti*. Ta scenarij bi pomenil tudi največjo spremembo v prerazporeditvi BDP do leta 2025.

⁶ Emerging economies v angleščini.

⁷ Izhaja se iz tega, da je bilo gospodarstvo ZDA po l. 1955 izvor za kar 3/5 rasti.

Vsi trije scenariji temeljijo na tehnološko poganjani rasti. Prvi je najbolj odvisen od nove aplikacije obstoječih tehnologij in z njim povezanih organizacijskih struktur v proizvodne obrate izven OECD držav ter transferjev najboljših praks. Ključno bo inovativno izkoriščanje in aplikacija informacijsko-komunikacijskih tehnologij na nižjih ravneh. Največji koristniki tega bi bile male firme in visoko usposobljeni posamezniki, ki bi dobili dostop do informacij in globalnih potrošnikov, kar so v preteklosti imele le multinacionalke (Julius, 1999: 171).

Navkljub recesiji ameriškega gospodarstva na začetku tega stoletja, makroekonomski temelji ameriškega gospodarstva podpirajo verjetnost scenarija *voditelja rasti*, ki bi pomenil, da bi se preostali svet moral vse bolj približevati ameriškemu razvojnemu modelu. O tem govori tudi Sapir (2003), ko govori o nujnem povečevanju fleksibilnosti trga dela v EU, pa o večji konkurenci, nevzdržnosti sedanje nizke stopnje rasti ter visokih javnih izdatkov v prihodnje⁸. Glede na bolj socialne modele razvoja v Evropi, pa tudi na Japonskem in v DVR, bo to povzročilo niz političnih bojev. Na multilateralni ravni bi bilo po tem scenariju več pritiskov k bilateralnemu reševanju zadev (čemur smo že priče) in osebni diplomaciji in ne pa prek formalnih, institucionalnih struktur. Scenarij je ranljiv tudi na politične spremembe v samih ZDA (Julius, 1999: 175 in 176).

Scenarij *premeščanja rasti* gravitacijskih centrov svetovne ekonomije iz dosedanjih centrov v OECD državah v *porajajoča se gospodarstva* temelji predvsem na hitri rasti azijskih, latinsko ameriških ter morda tudi ruskega gospodarstva ob sočasnem razvoju v drugih delih sveta. To bi vplivalo na spreminjanje lokacije proizvodnih dejavnosti v *porajajoča se gospodarstva* (Julius, 1999: 177). Ob osnovni ekonomski stabilnosti, visoki stopnji priliva tujih neposrednih investicij (TNI), lahko razvijajoča se Azija vstopi v 21. stoletje kot lokomotiva ekonomske rasti (Julius, 1999: 178 in 179). To se že dogaja, saj se je delež uvoza predelovalnih izdelkov iz DVR (največ iz Azije) v EU povzpел iz 10% l. 1970 na 36% l. 2000 (Sapir s sod., 2003: 97). To se lahko uresniči le ob nadaljnji liberalizaciji pretokov blaga (tudi na področju tekstila in kmetijskih izdelkov) in kapitala iz OECD držav v *porajajoče se ekonomije* ter ureditev pretokov TNI v okviru WTO, saj TNI predstavljajo najhitrejšo pot za dvigovanje SFP in način vstopa na OECD trge (Julius, 1999: 180).

Scenarij *grozdov rasti* predvideva dolgoročni gospodarski vzpon, poganjan s strani mrežno povezanih regijskih centrov rasti. Centri gospodarske rasti niso več države, pač pa infrastrukturno (informacijsko) odlično podprta mesta ali regije (na primer; Silicijsva dolina, Singapur, Bangalore itd). Komunikacijska revolucija je z internetom osnovni vir rasti produktivnosti, tako kot je bila industrijska revolucija v 19. stoletju (Julius, 1999: 181). Gonilna sila *razvojnih grozdov* so aglomeracijske ekonomije in tekmovanje v mreži. Skupina podjetij, katerih standardi prevladajo, pridobiva pomembne prednosti. Aglomeracijske ekonomije pa črpajo prednosti iz bližine do drugih podjetij ali najpomembnejših porabnikov tako, da je njihova produktivnost večja v sodelovanju kot pa v izolaciji (Julius, 1999: 171). To je posebno pomembno v industrijah, ki so visoko intenzivne v pogledu znanja visoko specializiranih strokovnjakov, kot so na primer software, finančne storitve ali medicina. Prednosti javnega zagotavljanja storitev na temelju ekonomij obsega ali informacijskih zunanjih ekonomij (zdravstveno varstvo, univerzitetno izobraževanje), se pod vplivom inovacij v komunikacijah zmanjšujejo (Julius, 1999: 172). Zmagovalke tega scenarija bodo države, ki že imajo visoko izobraženo delovno silo, tiste ki govorijo angleški jezik, in mesta z

⁸ V pogojih, ko raste nezaposlenost, se je povečalo povpraševanje po socialni zaščiti; delež vladnih izdatkov v BDP se je povzpел od 43% l. 1973 na 49% l. 1985 (Sapir in ost., 2003: 3 in 94).

vzpostavljeno komunikacijsko infrastrukturo. Socialno tveganje tega scenarija pa je, da se regionalne razlike lahko povečujejo (Julius, 1999: 181-183).

Scenariji so uresničljivi le, če se bistveno spremeni specifična teža politik oziroma njihovih akterjev. Najpomembnejšo vlogo igra politika v scenariju premeščanja rasti, medtem ko scenarij razvojnih grozdov potrebuje manj sprememb v politiki. Predpostavlja pa učinkovite privatno-javne mehanizme, ki pa so še vedno v otroški dobi svojega razvoja. Najmanjšo vlogo igra politika, pričakovano, v scenariju voditelja rasti (bolj ameriški model). V boju za konkurenčnost to pomeni močan pritisk na politične spremembe v Evropi, na Japonskem in izven OECD področja.

V scenariju *voditelja rasti* so osnovni akter nacionalne vlade, ki morajo spreminjati delovno zakonodajo in politiko blaginje (v OECD državah) in restrukturirati nadzor nad delovanjem korporacij in nad zakoni o tujih investicijah. V scenariju *premeščanja rasti* je osnovni poudarek na politiki WTO in IMF, ki naj bi pospeševala in lajšala pretoke blaga in kapitala, ki poganjajo svetovno rast. Mednarodni režim reguliranja TNI v okviru WTO sodi v ta okvir. V scenariju *razvojnih grozdov* ima vodilno vlogo zasebni sektor, tako na lokalno-regionalni kot na mednarodni ravni, pogosto v partnerstvu z javnim sektorjem pri razvijanju infrastrukture, ki pospešuje rast in opredeljuje načela samoregulacije širjenja elektronske trgovine. Sapir s sodelavci (2003) pa govori o potrebi novih razmerij med institucijami EU, vladami članic ter tudi o samoregulaciji subjektov oziroma javno-privatnem partnerstvu.

Na mednarodni ravni so tri prioritete politike skupne vsem trem OECD scenarijem:

- a) Liberalizacija trgovine.
- b) Zaščita intelektualne lastnine, ker vsi trije scenariji počivajo na obsežnih transferjih tehnologij med OECD državami in *porajajočimi se gospodarstvi*.
- c) Več tujih neposrednih investicij in transferja in aplikacije sodobne tehnologije.

Podobna so sporočila tudi Sapirja in kolegov (2003), ki EU priporočajo bistvene spremembe. Vzdržnost dosedanjega modela je pod udarom demografskih in tehnoloških sprememb ter globalizacije, kar vse povečuje povpraševanje po socialni zaščiti, vprašljiva. V bodoče, ko ni pričakovati tako visokih stopenj rasti, pa bo potrebno poiskati drugačno ravnotežje med rastjo in stabilnostjo. Odslej mora biti rast osrednji cilj EU. To zahteva obsežne reforme institucij in organizacije. Potrebna je večja fleksibilnost trga dela, več zunanjih virov financiranja (zlasti kapitalskih vložkov), več naložb v R&R in visoko izobraževanje. Da bi pospešili rast, so potrebne predvsem reforme mikroekonomske, manj pa makroekonomske politike. To zahteva tudi drugačno alokacijo proračunskih sredstev, proračunsko reformo. Predlagajo tri sklade: sklad rasti, konvergenčni ter preobrazbeni sklad. Dajanje prioritete razvoju bi pomenilo, da bi izdatke morali usmeriti v aktivnosti, ki pospešujejo rast, kot je na primer (R&R⁹ in izobraževanje) in zmanjšati sredstva za kmetijstvo ob modernizaciji načina vladanja. Dosedanji sistem je postal zastarel (Sapir in ost. 2003: 1, 4, 115, 123, 125 in 126).

Z vidika razvoja Slovenije sta osnovni vprašanji, koliko so ti scenariji uresničljivi (glede na pretekle tendence) ter na tej osnovi, kako se poskusiti vnaprej prilagajati najbolj verjetnemu. Ne gre za izbor enega od scenarijev, pač pa poskusiti ugotoviti elemente, ki bodo verjetno prevladovali v določenem obdobju. Zatem ugotoviti strateško politične implikacije oziroma, kakšno politiko zasledovati, da bi se maksimirali njihovi pozitivni in minimizirali negativni

⁹ Povečanje dosedanjih vlaganj v R&R z 1,9% na 3 % tako, da se okrepi zlasti privatna vlaganja (Lizbonska deklaracija, 2000, Sapir in ost., 2003: 132).

učinki. In končno ugotoviti družbene predpostavke uresničljivosti scenarijev in politik, ki iz njih izhajajo.

Drugo je vprašanje, v katerem od teh scenarijev so možnosti Slovenije največje. Prav gotovo v scenariju *premeščanja rasti*, ki omogoča temeljno preobrazbo svetovnega gospodarstva, kar daje največ možnosti »zaostankarjem« loviti razvite s preusmerjanjem na zahtevnejše proizvodnje. Žal je ta scenarij na srednji rok najmanj verjeten, saj se razviti svet silovito protekcionistično upira takšni globalni preobrazbi svetovne ekonomije. Na kratek in srednji rok je verjetnejši scenarij *voditelja rasti*, saj je vodstvo ZDA premočno, EU pa ne kaže prav obetavnih razvojnih stopenj v naslednjem srednjeročnem obdobju. Večje možnosti ima scenarij *razvojnih grozdov*, ki ga lahko uspešneje izkoristimo le, če bistveno okrepimo sodelovanje s temi regionalnimi centri v ZDA in Aziji in tamkajšnjim partnerjem z ugodnimi pogoji investiranja v Sloveniji (Koprsko pristanišče) omogočimo posredni prodor v EU z ustreznim oplemenitenjem v naših industrijskih (svobodnih) conah, na primer (Slovenija kot odskočna deska za njihov prodor v EU).

Čeprav so zunanji pogoji izjemno pomembni, pa je naš uspeh odvisen predvsem od naše strategije in politike in njenega uspešnega uresničevanja, še prej pa od pravilne diagnoze stanja.

Slovenski zaostanek za razvitimi

V tem prispevku bomo poleg običajnih statičnih primerjav razlik, v določenem trenutku uporabili še originalno metodo posebne kategorije časovne distance, ki jo je v svetovno literaturo uvedel P. Sicherl. V splošnem je časovna distanca razdalja v času med dvema dogodkoma, S-distanca, kot posebna kategorija pojma časovne distance, pa meri razliko v času, ko primerjani enoti dosežeta isto raven opazovanega indikatorja. Miselna inovacija pri tej novi generični meri razlik je v tem, da se vprašamo, zakaj bi razlike med časovnimi serijami merili samo v navpični smeri, ko se nam ponuja tudi nova komplementarna mera razlik, ki meri razliko med njima v vodoravni smeri za dani nivo indikatorja in je izražena v enotah časa. Izražena v času je razumljiva vsem, od ministrov, podjetnikov, medijev do najširše javnosti in je zato zelo primeren pripomoček za prezentacijo.¹⁰

Poglejmo si za BDP na prebivalca po kupni moči zaostajanje Slovenije za povprečjem EU 15 v dveh dimenzijah. V letu 2001 je Slovenija dosegla 72 % vrednosti povprečja EU 15¹¹. Glede BDP na prebivalca po kupni moči zaostaja Slovenija za povprečjem EU-15 za okoli 16 let, kar pomeni, da je sedanja raven v Sloveniji bila dosežena za povprečje EU15 že v letu 1985. Ta ocena pa seveda ne pomeni, da se bo taka časovna razdalja nadaljevala tudi v prihodnosti. Lahko se bo zmanjševala ali povečevala, pač odvisno od naših rezultatov. Irska je npr. od podobnega zaostanka v preteklosti v izjemno kratkem času skrajšala to razliko in celo preseгла povprečje EU-15. Slovenija po sedanjih rezultatih seveda ni Irska.

¹⁰ Glej Sicherl (2003a). Kot vse generične ideje, ima tudi koncept tako definirane časovne distance široko področje še drugih potencialnih aplikacij (glej npr. Sicherl 1994a, 1997). Letošnji Nobelov nagrajenec za ekonomijo C. Granger meni o njej: 'As Sicherl (1973, 1993) proposes ...one should complement conventional vertical measures with horizontal measures. ...Sicherl's several works have presented a non-technical discussion of the theory of time-distance. This concept can help us to think more clearly about the forecastability of series'(Granger, Jeon 1997). Tako sta uporabila idejo časovne distance kot kriterij za ocenjevanje modelov predvidevanja (Granger, Jeon 2003). To mnenje in razširitev aplikacije na še eno novo področje imamo lahko kot signifikanten zaključek o pomembnosti in koristnosti koncepta časovne distance z zelo meritorne ravni.

¹¹ Po reviziji podatkov za Slovenijo, je Eurostat zvišal odstotek s prejšnjih 69 % na 72 % povprečja EU15. S tem se je tudi ocena ex post S-distance zmanjšala z 18 let na 16 let.

Pogled na tabelo 2 kaže, da je v splošnem položaj Slovenije boljši pri manj zahtevnih kot pri bolj zahtevnih področjih in da nujno potrebujemo kvalitativni preboj in širitev inovacijske miselnosti iz sedanjega dokaj ozkega kroga. Pri naročnikih mobilne telefonije smo izenačeni s povprečjem EU15, pri avtomobilih na prebivalca pa zelo blizu. Slovenci smo na splošno zadovoljni s svojim načinom življenja. V okviru mednarodne ankete o gospodinjstvih, delu in fleksibilnosti so bili odgovori glede zadovoljstva z ekonomskim položajem gospodinjstva razvrščeni tako kot BDP na prebivalca: Nizozemski sledita na približno isti ravni Švedska in Velika Britanija, nato pa s statistično značilnimi nižjimi vrednostmi Slovenija, pa Češka ter Madžarska. Glede zadovoljstva z načinom življenja pa Nizozemski in Švedski z višjo ravniyo zadovoljstva sledi skupina treh na približno enaki ravni, Velika Britanija, Slovenija in Češka (Sicherl, 2003a: 91-94).

Na žalost pa je pozornost, ki jo Sloveniji posveča dolgoročnim dejavnikom razvoja in blaginje, precej drugačna. Slovenija se je v preteklih desetih letih veliko ukvarjala s slabo regulirano privatizacijo in denacionalizacijo (prerazdelitve), namesto s prepotrebim prestrukturiranjem in dvigovanjem učinkovitosti slovenskega gospodarstva. Pomanjkanje vizije je privedlo do tega, da ima Slovenija še vedno tradicionalno, nespecializirano, vseobsežno, iz jugoslovanskih časov podedovano industrijsko strukturo s povprečno nizko produktivnostjo. Delež zaposlenosti v storitvenih dejavnostih, ki je zrcalna slika neprestrukturirane nizko produktivne industrije, zaostaja za povprečjem EU-15 za več kot 20 let. Približno isto velja za povprečno raven produktivnosti slovenskega gospodarstva, ki je sedaj nekje na ravni EU-15 v prvi polovici osemdesetih let. Skupaj z nižjo izobrazbeno ravniyo v Sloveniji to predstavlja resno zamudo pri pogojih vključevanja v EU.

Tabela 2: Zaostanki Slovenije po izbranih kazalcih do povprečja EU oz. posameznih držav

<i>Indikator</i>	S-distanca (v letih)
Delež zaposlenosti v storitvah	21 let
BDP na prebivalca	16 let
Produktivnost (BDP na zaposlenega)	18 let
Pričakovana življenjska doba (ženske)	12 let
Izvoz na prebivalca za uspešnimi državami EU	10-30 let
Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	10 let
Avtomobili na prebivalca	3 leta
Naročniki mobilne telefonije	enaki
Izvoz na prebivalca skupaj	4 leta
Izvoz na prebivalca malih držav EU ¹²	17-33 let
Izvoz tehnološko intenzivnih izdelkov na prebivalca ¹³	10-24 let

Vir: Sicherl, 2003b in novi izračuni.

Slovenija leta 2001 zaostaja za EU-15 pri produktivnosti in strukturnih značilnostih ter zdravju za 10 do 20 let. Sliki 1 in 2 nam podrobneje kažeta veliko časovno zaostajanje Slovenije glede na države EU-15 v produktivnosti, kot tudi pri izvozu na prebivalca v

¹² Danska, Švedska, 17 let, Nizozemska 25 let in Belgija 33 let.

¹³ Desetletni zaostanek beležimo za Švedsko, Finsko, Dansko in Avstrijo, 14 letni za Nizozemsko, 16 letni za Nemčijo ter 24 letni za Belgijo in Luksemburgom.

primerjavi z uspešnimi majhnimi državami, kar sta pomembna indikatorja konkurenčnosti gospodarstva. Z izjemo Portugalske imajo vse države EU-15 višjo raven produktivnosti kot Slovenija. Kar 13 od 15 držav ima pri vrednostih BDP na zaposlenega 10 do 30 let prednosti pred Slovenijo. Zmanjševanje teh razlik bo eden od ključnih elementov dohitevanja razvitih in bo očitno zahtevalo radikalne spremembe v miselnosti in obnašanju na številnih ravneh v Sloveniji.

Slika časovnih distanc za izvoz blaga na prebivalca kaže nekoliko drugačen položaj, saj tu Slovenija zaostaja za povprečjem EU-15 samo 4 leta. Vendar to ni relevantna primerjava. Relevantno je, da Slovenija bistveno zaostaja pri izvozu na prebivalca za manjšimi evropskimi državami. Vidimo, da je bila sedanja vrednost izvoza na prebivalca v Sloveniji dosežena v Belgiji že pred 33 leti, na Nizozemskem pred 25 leti, na Danskem in na Švedskem pred 17 leti. To je izjemno alarmanten razkorak, posebno še, če ga dopolnimo še s strukturo izvoza glede na tehnološko intenzivnost. Tu je zaostanek še večji in, kar zlasti skrbi, da se ne zmanjšuje, pač pa povečuje.

Leta 1995 je imela Slovenija 4 krat manj izvoza visokih in srednje intenzivnih tehnoloških izdelkov¹⁴ na prebivalca od Irske, 3,7 krat manj od Belgije in Luksemburga, 2,1 krat od Danske 1,9 krat od Avstrije ter 1,8 krat od Finske. Res pa je, da je prekašala Grčijo kar za 16 krat in Portugalsko za skoraj 2,6 krat. Razkorak se je do l. 2002 malo povečal v vseh teh državah razen pri Danski¹⁵. Na podlagi teh podatkov smo izračunali odgovarjajoče časovne distance (glej tabelo 2). Primerjava z deleži TNI v BDP v državah z visokim izvozom tehnološko intenzivnih izdelkov na prebivalca kaže, da je ta velik v državah, ki imajo tudi visoke deleže TNI v BDP. Teorija in empirične študije pa navajajo, da lahko TNI prispevajo k izboljšanju dodane vrednosti izvoza, čeprav obenem lahko vplivajo tudi na povečan uvoz vmesnih proizvodov v te namene. Kljub temu pa lahko ima pozitivno preobrazbeno vlogo. Podatki torej vsiljujejo zaključek, da lahko večji priliv TNI pospeši preobrazbo slovenskega izvoza v smeri večje dodane vrednosti. Z lastnimi napori se to tudi lahko doseže, toda glede na svetovne izkušnje, precej počasneje.

Ocena položaja Slovenije naj se ne bi omejila le na EU, ker EU ni nujno naš edini primerjalni standard. Lizbonska strategija stremi za tem, da do konca desetletja EU postane najbolj dinamično, na znanju temelječe področje na svetu, ki bo sposobno za trajnostno ekonomsko rast z več in boljšimi delovnimi mesti in z večjo socialno kohezijo. Poglejmo, kakšna je situacija na začetku desetletja. Pri BDP na prebivalca po kupni moči zaostaja povprečje EU 15 za ZDA približno toliko kot zaostaja Slovenija za tem povprečjem. Seveda nikakor ne želimo na vseh področjih posnemati ZDA, bilo bi pa pomembno v naše in evropsko gospodarstvo vnesti več inovativnosti in hitrejšega vključevanja novih tehnologij ne glede na to, kje je prišlo do izuma, pa tudi več fleksibilnosti na trgu delovne sile ter nenazadnje okrepiti konkurenco na vseh področjih. Tudi primerjava z ZDA še ni konec zgodbe, saj npr. Južna Koreja bistveno hitreje vpeljuje širokopasovne zveze kot ZDA.

Za našo današnjo razpravo pa je pomembno, na katerih področjih je razkorak med ZDA in EU največji: po časovni distanci je največje zaostajanje prav na področju raziskovanja in razvoja, pomemben zaostanek je tudi pri povprečnem številu let šolanja. Zanimivo je, da je podobna slika tudi v razkoraku med sedanjimi kohezijskimi državami EU-4 in povprečjem EU. Odgovor EU na take in podobne ocene o pomenu raziskovanja in razvoja je bil postavljanje cilja, da se delež tega področja v BDP dvigne na 3 %. Ali bo to uresničeno ali ne, je druga zgodba. Za razliko od naše vlade pa je EU dovolj hrabra, da si postavi jasno vizijo in

¹⁴ Glej definicijo v T. Hatzichronoglu, 1997 str.6.

¹⁵ Izračunal A. Burger po podatkih Eurostata in Statističnega letopisa Slovenije.

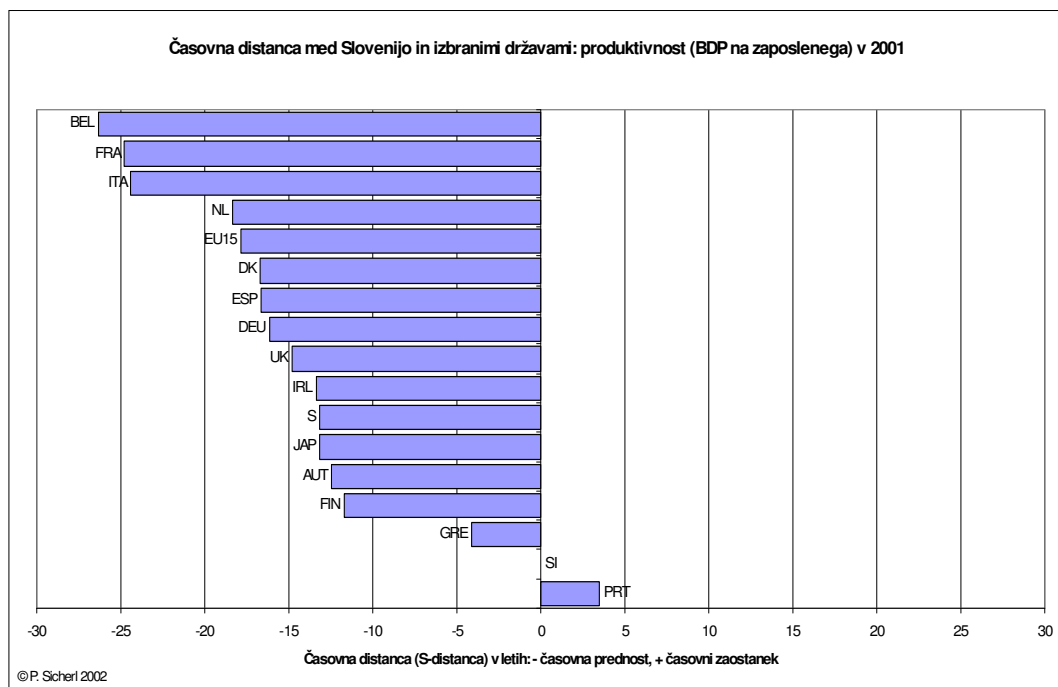
kvantitativne cilje s terminskimi roki ter s sistemom indikatorjev transparentno spremlja doseženo.

Poglejmo naprej. Ocenjujemo, da Slovenija ni dobro pripravljena na družbo, temelječo na znanju. Ne gre samo za zaostanke pri relevantnih indikatorjih, temveč še posebej za miselnost, da bo mogoče na starih receptih uspevati v novih pogojih globalizacije. Lundvall (2000) meni, da bo učeča se družba zahtevala tudi drugačno izmenjavo in uporabo informacij ter reintegracijo strategij podjetij, socialnih partnerjev in politik na raznih področjih. Produkcija intelektualnega kapitala je bistveno odvisna od družbenega (socialnega) kapitala, to je družbene sposobnosti za sodelovanje brez prevelikih trenj. V družbi, kjer je malo medsebojnega zaupanja, se lahko le malo nauči in informacije se ne morejo učinkovito uporabljati (ibid.). To znanje in te sposobnosti pa niso inkorporirani le v posamezniku, temveč lahko tudi v organizacijah in regijah (Arrow, 1994).

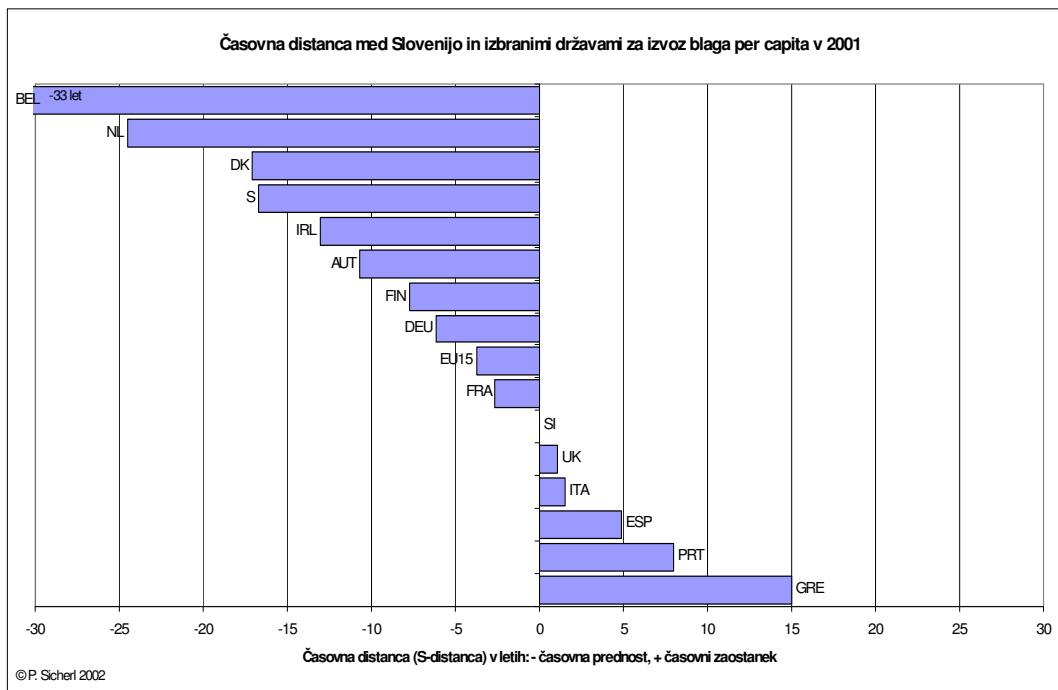
Irska, kot glavno podlago za svojo uspešnost v zadnjem desetletju pripisuje doseženemu družbenemu konsenzu in ne dodatnim sredstvom od EU, čeprav so ta nedvomno prinesla dodatne koristi (glej npr. Nicholls, 2000; Cogan, 2001; McCarthy, 2002). Obrat iz krize na Nizozemskem je bil storjen takrat, ko je dosegla družbeni konsenz, hkrati pa ji to v primerjavi z Nemčijo omogoča bolj fleksibilno prilagajanje spremembam v svetu (CPB, 1997).

Kdaj in kako bo Slovenija dohitevala razvite, je seveda odvisno od mednarodnih pogojev, še posebej pa od naše lastne učinkovitosti. Najprej si lahko ogledamo nekaj enostavnih izračunov za indikator BDP na prebivalca. Koliko časa rabimo, da za ta indikator po kupni moči dosežemo povprečje sedanje EU-15 pri različnih predpostavkah o stopnjah rasti tega

Slika 1

Slika 2

indikatorja v prihodnosti, je najprej stvar izračunov.¹⁶ Tisto, kar je težko, je predpostavke o stopnjah rasti za primerjani enoti povezati s pogoji za doseganje takih stopenj rasti. Prav tako je pomembno poudariti, da pri kvantifikaciji treh scenarijev v tem članku te kvantifikacije ne temeljijo na dolgoročnih modelih razvoja, temveč smo predpostavke o možnih smereh razvoja le ilustrativno opredelili, saj so odvisne tako od mednarodnega okolja kot tudi od naših lastnih opredelitev in učinkovitosti, s katerimi bomo te opredelitve uresničevali.

Preden preidemo na to, si oglejmo zaostajanje po indikatorju BDP na prebivalca. To lahko naredimo na dva načina. Nekateri v Sloveniji so kot eno od možnih opredelitev izpostavili tezo, da bi se naj Slovenija v desetih letih izenačila s povprečjem EU-15. Kot kaže zgornja formula, je edini podatek, ki ga lahko dobimo iz statistike, indeks med vrednostjo indikatorja za EU-15 in za Slovenijo v začetnem obdobju. Na podlagi najnovejših podatkov za leto 2001 ta indeks znaša 1.39; za oceno potrebnega časa za izenačitev pa je potrebno opredeliti še razliko med stopnjo rasti indikatorja za Slovenijo in za povprečje EU15.¹⁷

Če bi razlika med stopnjo rasti indikatorja BDP na prebivalca med Slovenijo in povprečjem EU-15 znašala dva odstotka, bi potrebni čas za popolno izenačitev znašal okoli 16 let, pri razliki treh odstotkov pa okoli 11 let. Če bi ta razlika znašala štiri odstotke, bi bil potrebn čas okoli osem let. Z drugimi besedami, če bi želeli doseči popolno izenačitev v desetih letih, bi torej razlika v stopnjah rasti morala biti za okoli 3.3 odstotka nad povprečjem EU-15. Seveda pa se odpira težje vprašanje, pri katerih absolutnih vrednostih stopenj rasti bo realistično prišlo do take razlike, ki je potrebna za doseganje dane predpostavke. Pri predpostavki 3-odstotne stopnje rasti za povprečje EU-15 (kar se zdi kar optimistični scenarij glede na pretekla gibanja) je bil izražen cilj, da bi Slovenija morala dosegati 6.4-odstotno rast do izenačitve. Kar se zdi zelo težko uresničljivo.

Nekatera druga mnenja predvidevajo, da se bo Slovenija uvrstila med najbolj razvite države v Evropi. Nič ni nemogoče, vendar ostaja staro vprašanje, kdaj in kako. Poglejmo začetno stanje. V zadnjih letih so se po BDP na prebivalca (po kupni moči) med prvih pet v EU-15 uvrstile Luksemburg, Irska, Danska, Nizozemska in Avstrija. Vzemimo za primerjalni cilj Avstrijo, ki je zanimiva tudi kot naša sosedja, razlike do drugih omenjenih držav so še večje. V zadnjih letih je bil indeks tega kazalca za okoli 50 % višji v Avstriji. V zadnjih devetih letih je bila povprečna stopnja rasti v Sloveniji za okoli 1.8 odstotne točke višja od stopnje rasti GDP v stalnih cenah za EU-15 ali za Avstrijo.

To bi pomenilo, da bi za izenačitev z Avstrijo potrebovali pri tem tempu prehitevanja vsaj 20 let. Celó če bi bila razlika med našo stopnjo rasti in tisto v Avstriji kar 4 % (npr. 6 % in 2 %), bi za dohitevanje rabili okoli 10 let. To pomeni tri do pet vladnih mandatov, torej ni nobene

¹⁶ Formula za čas, potreben za popolno izenačitev s tem povprečjem, je splošno znana (glej npr. Sicherl 1973, str. 565):

$$t_e = \ln a(0) / (r_2 - r_1),$$

kjer je $a(0)$ indeks vrednosti za povprečje EU15 (Slovenija=100) v začetnem obdobju, r_2 in r_1 pa sta povprečni stopnji rasti v prihodnosti za Slovenijo in za povprečje EU15. Čas, potreben za popolno izenačitev, ni S-distanca. Predstavlja le rezultat preproste algebrske manipulacije, kdaj se bosta vrednosti za obe enoti izenačili pri predpostavljenih pogojih.

¹⁷ Pri tem se vidi bistvena razlika med S-distanco in časom, potrebnim za popolno izenačitev. Prva je odvisna tudi od absolutne velikosti povprečnih stopenj rasti, drugi pa le od razlike med njima in ne upošteva absolutne velikosti rasti indikatorja, kar je seveda izjemno pomembno za razvoj in blaginjo. Z drugimi besedami, večja učinkovitost, ki vodi do višjih stopenj rasti pri danih sredstvih, pomeni višjo stopnjo blaginje in manjše časovne distance med primerjanima enotama, kar konvencionalna analiza na podlagi samo statičnih meril neupravičeno zanemara (Sicherl 2003a).

velike nevarnosti, da bi se to dogodilo hitro, še manj pa, da bi do tega prišlo kar avtomatsko po neki zagotovljeni tendenci konvergence. Naj za potrebno dozo realizma še omenimo, da v zadnjem desetletju stopnja rasti BDP v stalnih cenah v Sloveniji niti v enem letu ni dosegla 6 % in da je stopnja rasti v Irski v tem času bila v povprečju za kar 4.6 % višja od slovenske. Kot glavno podlago za ta izjemen uspeh Irske se kot odločilen dejavnik navaja doseženi družbeni konsenz ter velik prispevek TNI¹⁸ in ne dodatna sredstva od EU. Z drugimi besedami, relativno majhna dodatna sredstva iz proračuna EU sploh ne bodo mogla bistveno vplivati na našo možnost pospeševanja dohitevanja razvitih držav EU. Če bomo želeli ne le zadržati tempo dohitevanja, ampak ga še pospešiti, bo to odvisno predvsem od kvalitativnih faktorjev. To pa pomeni bistvene spremembe v načinu mišljenja in obnašanja, kakor tudi od tega, ali je Slovenija resnično, in ne le na papirju, pripravljena vzpostaviti pravilne prioritete.¹⁹

Državljanje Slovenije pa prav gotovo ne zanima samo dohitevanje ali prehitevanje drugih držav samo po sebi, temveč predvsem, kaj jim razni scenariji prinašajo k napredku blaginje. Za tako oceno pa ni več pomembna le razlika v stopnjah rasti med razvitimi in Slovenijo, temveč absolutna velikost stopnje rasti za Slovenijo. Tukaj se kot odločilen dejavnik postavlja naša lastna učinkovitost pri danih mednarodnih razmerah. Ker realno ni računati na velik priliv tujih sredstev v Slovenijo (TNI²⁰, EU skladi, portfeljske naložbe), ostaneta glavna dinamična razvojna dejavnika znanje in čim boljše kombinacije razpoložljivih dejavnikov, ki jih lahko poimenujemo podjetništvo v najširšem smislu besede, od države kot celote pa do posameznika. Razne mednarodne primerjave kažejo, da so pri nas največji problemi prav na prvi ravni.

Vzemimo za optimistični scenarij, da bi se stopnja rasti BDP po stalnih cenah 5.7 %, ki jo SGRS omenja v makroekonomskem scenariju za leto 2006, nadaljevala v naslednjem obdobju. To lahko razumemo kot optimistični scenarij tudi za mednarodno okolje. Poglejmo, kaj bi to pomenilo za primerjavo glede na raven BDP na prebivalca, ki ga je v letu 2001 dosegla EU-15; na tej ravni bi časovno zaostajanje Slovenije za povprečjem EU 15 znašalo okoli 6 let. Tako bi se Slovenija bistveno približala EU-15 glede na primerjavo v časovni dimenziji, ne glede na to, kako bi se EU-15 razvijala in kakšna bi bila tedaj statična razlika. Ta aspekt približevanja je odvisen le od naših performanc (pri predpostavki ugodnih mednarodnih pogojev).

Druga predpostavka bi lahko bila predpostavka dunajskega inštituta WIIW, ki v scenarijih za države pristopnice predpostavlja stopnjo rasti 4 %. V tem primeru bi slovensko zaostajanje na ravni BDP na prebivalca za EU 15 v letu 2001 znašalo v letu 2009 okoli 8 let, še vedno

¹⁸ Delež akumuliranih TNI l. 2002 Irske je kar 6 krat večji kot v Sloveniji. Pri tem velja upoštevati, da je l. 2002 za Slovenijo izjemno ugodno, saj je prišlo do enkratno velikega skoka TNI zaradi prevzema Leka s strani Novartisa. Tako velikih prilivov TNI ni mogoče pričakovati v bližnji prihodnosti. Res pa je tudi, da je ta delež na Irskem tudi bistveno večji kot drugih malih evropskih državah. Deleži akumuliranih TNI v BDP so l. 2002 po državah naslednji: Slovenija 23%, povprečje EU 31%, Irska 129%, Belgija in Luksemburg 82%, Danska 41%, Portugalska 36%, Španija 33%, in Finska 27% (izračunal Burger A. po UNCTAD-ovi bazi podatkov).

¹⁹ Letošnje poročilo Svetovnega gospodarskega foruma, kjer je Slovenija na lestvici globalne in podjetniške konkurenčnosti padla za pet mest glede na lanske rezultate (WEF 2003). Če bi se taki trendi nadaljevali, bi to pomenilo podaljševanje dobe dohitevanja. Razkorak med stopnjami rasti med Slovenijo in razvitejšimi članicami EU bi se žal lahko tudi zmanjšal, ne pa širil v našo korist.

²⁰ Na kratek in srednji rok se računa na nadpovprečen priliv TNI glede na "normalna" obdobja skromnih prilivov (pred prevzemom Leka in NLB) zaradi članstva v EU, ki bo spodbudilo prevzemanja slovenskih podjetij s strani evropskih firm. To pa bo v veliki meri odvisno od stopnje privatizacije še neprivatiziranih storitvenih dejavnosti in javnih služb. Sicer pa bo ta priliv funkcija spodbudnejših pogojev, ker na majhen trg kot omejitveni dejavnik pač ni mogoče vplivati.

bistveno zmanjšanje od časovnega zaostanka 16 let za raven Slovenije v letu 2001. Tudi pri pesimistični predpostavki 2.5 % bi se to časovno zaostajanje zmanjšalo na 13 let. Vse te predpostavke o stopnjah rasti v resnici vsebujejo predpostavko, da se bo Slovenija v prihodnosti hitreje razvijala kot povprečje EU 15 v preteklosti, t.j. da se bo približevanje nadaljevalo in da se bo standard povečeval. Glede na trenutne projekcije stopenj rasti BDP v državah EU 15 (povprečje 1.2 %, le Grčija in Irska nad 3 %) to nikakor ni zagotovljeno, ampak bo zahtevalo resne napore, za najvišjo predpostavljeno rast pa kar radikalne in uspešne spremembe na številnih področjih.

Kaj storiti?

Navkljub priseganju na odprt sistem vključevanja v mednarodno gospodarstvo, vsesplošni liberalizaciji, deregulaciji in globalizaciji je očitno, da se vloga države, izražena z naraščanjem javnih izdatkov, krepi (glej Etro, 2003: 2) in spreminja; od pretežno popravljalca tržnih napak vse bolj postaja strateški usmerjevalec in socialni amortizer zlasti v malih, svetovnim nihanjem bolj izpostavljenim državam.

Bistvena politična dilema, kako razrešiti napetosti med potrebo po odprtosti, po nadzoru in (socialnih) stroških (ranljivosti) tega. Najti pravo ravnotežje bo eden od ključev politik, ki lahko uspešno pospešujejo razvoj. Ali drugače, kako osvobajati potenciale zmagovalcev, in kako na najboljši način pomagati poražencem (Schwartz et al, 1999: 109 in 110). Najbolj obetavna je pot spodbujanja odprtosti in kreativnosti, podjetniške plodnosti, visoke stopnje mednarodnega sodelovanja in difuzije know-how ter tehnologij, ki spodbujajo ekonomsko konvergenco. Vse to je možno uresničiti le s pomočjo goste globalne mreže, ki obenem spodbuja konkurenco in pospešuje skupne akcije poslovnega sveta, vlad in posameznikov. Za Slovenijo pa je dodatna dilema, kako oz. koliko to uresničevati v, po novem, skupnih organih EU, koliko in kako preko drugih mednarodnih organizacij in kolikšna bo učinkovitost, ožje gledano, domače ekonomske politike.

Pospeševati ekonomski razvoj bo na dolgi rok vse bolj nujno dosežati na način, ki bo skladen z vrednotami in željami prebivalstva (Michalski et al, 1999: 32). To je tretji izziv. Zaustavitev neugodnih gibanj, poglobljanja neenakosti in izključevanja je eden od glavnih razlogov, ki narekuje posebno ekonomsko in socialno politiko (ibid.: 31). Seveda so to le zelo dolgoročni cilji, katerih teža bo v prvem desetletju, ko bomo bolj priče prevzemanja ameriške fleksibilnosti trga dela oziroma modelov nasploh tudi v Evropi, zelo skromna. Šele kasneje lahko pričnejo pridobivati na veljavi drugi scenariji, vse odvisno tudi od socialnih pritiskov, ki izvirajo iz posledic globalizacije znotraj in med državami. Zdi se da so se tudi razvite države že zavedle, da so potrebne korekcije, da tržni mehanizmi niso zadostna garancija za maksimiranje blaginje v korist vseh, da do konvergence ne prihaja avtomatično.

Toda ustrezne politike niso zadosti. Potrebne so tudi uspešne ustanove, ki jo izvršujejo. Za malo državo je morda bistveno, da bo tem uspešnejša, čim hitreje bo sposobna spreminjati staro hierarhično oddelčno strukturo vlad vzporedno z napredkom informacijsko-telekomunikacijske revolucije, in bodo tako sposobne zajeti v svoja jadra dinamične priložnosti na področju sodelovanja privatnega in javnega sektorja v enaindvajsetem stoletju (Lipsey, 1999: 70). Drugi izziv pa je ustrezno prerazporejanje lokacij funkcij med lokalno, nacionalno in mednarodno ravnijo vladanja in sposobnost oziroma pripravljenost prenesti nekaj svoje moči navzgor na nadnacionalne avtoritete in navzdol na države oziroma lokalne oblasti (Lipsey, 1999: 72). Vse je odvisno od rezultata spopada med od spodaj poganjano globalizacijo po podobi transnacionalnih podjetij (TP) in njenim multilateralnim reguliranjem

od zgoraj. Čim bolj se bo tehnica nagibala v korist multilateralizma ali vsaj regionalizma, bolj bodo učinki globalizacije enakomerneje razporejeni.

Nasploh pa je potrebna nova razvojna in miselna paradigma²¹. To izhaja tako zaradi novega zunanjega okolja (globalizacija), spremenjenih dejavnikov konkurenčnosti (znanje in informacije so ključne) kot našega novega položaja oziroma »povratka« v položaj dela novega ogromnega »nacionalnega« trga EU.

V okviru teh splošnih smernic lahko Slovenija skrajša čas dohitevanja razvitega dela EU pod naslednjimi posebnimi pogoji::

- Če gospodarstvo pospeši specializacijo in s tem svojo preobrazbo skladno z novo alokacijo resursov znotraj EU kot novega »nacionalnega« trga (glej tudi Damijan in Polanec, 2003) in s tem pospeši rast. Pri tem specializacija na področju vmesnih proizvodov, ki so finančno in globalizacijsko manj intenzivni²², obenem pa omogočajo malim vključevanje v omrežja integrirane svetovne proizvodnje²³, ki pridobivajo na pomenu, ni manjvredna, pač pa morebiti perspektivnejša usmeritev za manjša podjetja,
- Zagotovi hitro odzivnost in visoko stopnjo prilagajanja pogojem v EU in globalni ekonomiji nasploh. Da to lahko dosežemo, je treba okrepiti (administrativne²⁴) sposobnosti družbe (Abramovitz, 1986) v vladi in v podjetjih in presegati koordinacijski deficit²⁵, ki ovira uspešno implementacijo dogovorjenega (implementacijski deficit)²⁶. Posebna primerjalna prednost malih držav je namreč prav lažje doseganje kohezije politik in njihovo uspešnejše uresničevanje (glej Katzenstein, 1985).
- Pospeševati rast SFP z dvigom izobrazbene strukture in uveljavljanjem vseživljenskega izobraževanja prebivalstva, s povečevanjem vlaganj v rezultatsko naravnane R&R in krepitvijo sodelovanja med znanostjo in gospodarstvom, krepitvijo

²¹ Žal ni mogoče natančno meriti zaostanka v miselnosti, toda zdi se, da je tu zaostanek za sodobnimi trendi največji. Nevarnost provincializma se zdi večja od nevarnosti kozmopolitizma, odpiranja v svet. B. Žekš je to lepo ponazoril rekoč, "da je nevarnost izolacije realnejša od popolne odprtosti, ki je tudi nevarna in bomo morali premisliti, kako se z njo soočiti, vendar smo ta hip pri drugi skrajnosti" (2003, str. 40). Nevarnosti "balkanizacije" našega obnašanja v EU (iskanje lukenj v sistemu) je tudi realna in zelo nevarna, ker bi na dolgi rok pomenila razvojno zaostajanje, tako kot se je to v preteklosti primerilo nekaterim državam, ki so najbolj zaostale v implementaciji EU pravil. Realnost te nevarnosti se kaže v upočasnjevanju ritma privatizacij (banke, zavarovalnice, Telekom...). Kot da smo začeli spati na lovoriki sprejema v EU. Tudi politika zaobhajanja EU pravil s pomočjo "old boys networks" je, navkljub kratkoročni koristnosti, dolgoročno nevarna, ker konzervira stanje in spodkopava temelje pravne države ter zavira potrebne spremembe, kar je pogosto bolj negativno kot pa deklarirani pozitivni "patriotični" učinki tega. Nevarnost hlapčevanja pa je toliko večja, kolikor manj znanja in sposobnosti imamo v boju za naše interese v organih EU, ne pa funkcija politične volje ali stanja patriotične zavesti. Največji deklarirani patriot lahko iz neznanja povzročil več škode kot veliko manjši, bolj kozmopolitsko naravnani realist, oborožen z znanjem (glej tudi Svetličič, 2003).

²² Ker proizvajalci za neznane kupce, ni potrebno ustvarjati "drage" blagovne znamke, ki je potrebna pri proizvajalcih končnih izdelkov. Obenem takšna specializacija ne zahteva razvejane globalne mreže, da bi se drage nove izdelke v čim krajšem času čim bolj globalno tržilo.

²³ Pri tem si velja prizadevati, da bi vsaj na nekaterih področjih naša (multinacionalna) podjetja prešla iz položaja zunanjega člana (spoke) v razvojno središče (hub).

²⁴ Te se nanašajo na celotno učinkovitost družbe/vlade, v ožjem smislu, v sklopu članstva v EU pa predvsem sposobnosti pripraviti projekte, njihova evaluacija in spremljanje realizacije.

²⁵ Poročilo o razvoju (UMAR 2002) pravilno kaže na implementacijski deficit, Sicherl (2002) pa meni, da je potrebno odločneje poudariti koordinacijski deficit v pripravi in uresničevanju trajnostnega razvoja v Sloveniji.

²⁶ To ni le poseben slovenski problem, pač pa je značilno tudi za EU. Vladanje je v EU doseglo raven prevelike kompleksnosti in včasih celo zmede. Pojavljajo se nasprotja med odgovornostjo in instrumenti. Te slabosti slabijo ekonomske rezultate EU in lahko povzročajo še večjo škodo v bodoči razširjeni EU (Sapir s sod., 2003, str. 89).

inovativne sposobnosti in vloge znanja kot dejavnika razvoja (glej Bučar, Stare, 2003)²⁷ ter s pomočjo hitrejšega prenosa tehnologije iz tujine (njeno adaptacijo in asimilacijo), vključno tudi s pomočjo TNI²⁸. Vse z namenom povečavanja dodane vrednosti, dviga inovacijske sposobnosti v gospodarstvu in s tem skrajševanja časa preobrazbe invencij v inovativne izdelke in storitve, ker postaja čas in stopnja inovativnosti bistvena konkurenčna prednost, in končno specializacija na osrednje, najmočnejše sposobnosti,

- Se vzporedno z večjim uveljavljanjem scenarijev premeščanja rasti in razvojnih centrov diverzificirajo MEO tudi v smeri dinamičnih področij izven EU. Samo EU integracija ne zadostuje. Potrebno je krepiti ekonomske odnose z predvidenimi centri razvoja (zlasti ZDA in Azija) ter tudi z državami, proizvajalkami nafte, ker se bo njihov geopolitični pomen v prihodnje krepil,
- Pospeši dejansko uvedbo konkurence na vseh področjih, vključno s povečanjem fleksibilnosti trga dela, posebno pa še na trgu komunikacijskih storitev, ki bo prispevala k cenejšim in bolj kakovostnim storitvam²⁹ ter posledično k večji uporabi elektronskega poslovanja v zasebnem in javnem sektorju (glej Stare, Kmet, Bučar, 2003) in spodbujati privatno javno partnerstvo, saj bodo v bodoče vse več storitev zagotavljale privatne ustanove³⁰.
- Pospeševati vse razsežnosti internacionalizacije (vhodne in izhodne) tudi kot sredstva za pospeševanje konkurence in doseganja višje stopnje specializacije (iskanje novih niš) in s tem povečevanje deleža izdelkov višje dodane vrednosti v izvozu ter zagotavljanje ohranjanja obstoječih in osvajanje novih tržnih deležev.
- V svojo politiko vgrajevati vnaprej ustrezne ukrepe blažitve nepredvidljivih negativnih vplivov iz globalnega gospodarstva. Eden je geografska razpršitev sodelovanja, drugi pa krepitev dolgoročnejših oblik mednarodnega sodelovanja (TNI, vstopanje v proizvodno distributivna omrežja na primer).
- Spreminjati miselnost in vrednostni sistem, dvigniti pomen ustvarjalnosti, znanja in inovativne, ne rentniške (iznajdljivostne) podjetnosti.

Uspešno uresničevanje gornjih politik lahko skrajša čas dohitevanja in konvergence z razvitimi članicami EU. Neuspešno uresničevanje teh politik lahko bistveno zavre konvergenco, ki je že tako in tako težka. Od prejšnjih širitev je edino Irska uspela dohiteti povprečje 15 članic EU v manj kot 15 letih (Barysch, 2003: 5).

Čeprav smo priče izjemno hitremu tehnološkemu napredku, je poudarek na tem področju potrebno dati uvozu in uvajanju tehnologije v proizvodnjo in organizacijske procese, zlasti informacijsko-komunikacijske. Primer uspešnega uvajanja sodobnih tehnologij so ZDA, Japonska pa v preteklosti uspešne ustvarjalno imitacijske strategije in organizacijskih inovacij

²⁷ Pri tem predpostavljamo tudi ustrezno spreminjanje vrednot, ki trenutno dajejo prednost rentniško finančni uspešnosti kot pa ustvarjalnosti in inovativnosti.

²⁸ Študije prevladujoče kažejo, da so TNI lahko pomemben dejavnih pospeševanja SFP, so produktivnejše od domačih podjetij, več izvažajo itd. (za Slovenijo glej Rojec in Šušteršič, 2002, za Kitajsko Ji Li s sod., 2003: 637). Obenem pospešujejo tudi kvalitativno preobrazbo izvoza.

²⁹ Na ta način bi dvignili raven kakovosti storitev, njihovo učinkovitost in raznovrstnost, in s tem okrepili konkurenčnost menjalnega sektorja (Stare, 1999), ki ga nekonkurenčnost nemenjalnega zavira. Pod nespremenjenimi pogoji bi slovenski menjalni sektor po Kozamerniku dohitel produktivnost industrijskih voditeljev v okoli 25 letih, nemenjalni pa v mnogo daljšem času. Dinamično je največji problem v tem, ker se viri iz produktivnejšega menjalnega preusmerjajo v manj produktiven nemenjalni sektor (glej 2003: 38 in 39).

³⁰ Mnoge javne službe bodo vse bolj izpostavljene globalni konkurenci. To se nanaša tako na univerze, bolnice, pa tudi razne vladne agencije, ker bo Internet omogočal potrošnikom biti informiran o vseh teh storitvah, ki so dosegljive tudi drugje po svetu (glej Drucker, 2001).

kot uspešnega dejavnika pospeševanja razvoja (vitka proizvodnja). Eden od vzrokov zaostajanja evropskega gospodarstva je prav zaostanek v uvajanju informacijske tehnologije v gospodarstvo (implementacijski zaostanek³¹) in s tem onemogočanje sinergijskih učinkov, ki jih prinašajo nove tehnologije.. Prenos tehnologije pa zasluži prednost zato, ker je domet malih gospodarstev pri ustvarjanju novih izdelkov in tehnologij omejen. Zato je ustrežnejša ustvarjalno imitacijska/asimilacijska/adaptacijska in (selektivno) inovacijsko poganjana strategija (glej Bučar, 2001 in Svetličič, 1994). Pri tem velja upoštevati, da inovacije niso le proizvesti nove izdelke in storitve, pač pa tudi uvajanje novih načinov njihove proizvodnje in trženja. Organizacijske spremembe so v pogojih, ko transakcijski stroški tvorijo že večji del cene, vsaj tako pomembne kot inovacije proizvodov in tehnologij. Adaptacijska učinkovitost je ravno tako pomembna kot alokacijska ali inovacijska. Bistveno vlogo igrajo institucije, pravna država, zaščita intelektualne lastnine, ker vse to tvori ugodno poslovno klimo (glej North, 1990).

V predvidenem okrepljenem partnerstvu med privatnim in javnim sektorju mora država ohraniti svojo tržno naravnost, ne pa podlegati skušnjavam podpiranja izbranih dejavnosti ali iskati nacionalne šampione in podobno. To pa ne pomeni »izključevanja« državne podpore R&R, ampak le njeno preobrazbo bolj v smeri triple helix modela sodelovanja med znanostjo (univerzo), gospodarstvom in državo (prioritete se oblikujejo v sodelovanju in na osnovi kapacitet vseh treh resorjev) z namenom krepitve sposobnosti prevzemanja in adaptacije novosti (ne le tehnologije). Državno posredovanje, dajanje receptur in podobna »umišljena domišljavost« (v Hayekovem smislu, 1988) je slabo z ekonomskega in političnega zornega kota, ker lahko zavira demokracijo in javno zaupanje v demokratične vlade. Kajti velika podjetja lahko krnijo demokratične procese, ker imajo veliko večjo moč kot pa posamezniki. Država naj zagotovi primerljivo nižje stopnje obdavčitve (predvsem dela), kar bi stimuliralo priliv tujega kapitala, zlasti pa, kar je razvojno zelo pomembno, centrale velikih multinacionalnih podjetij ali pa lokacijo njihovih razvojnih raziskovalnih trženjskih in drugih dejavnosti v Sloveniji z vsemi posrednimi zunanjimi pozitivni učinki.

Na dolgi rok postaja očitno, da bo mogoče pospeševati razvoj le z ustreznim iskanjem ravnotežja med konkurenčnostjo in socialno državo. Raziskave (glej Grauwe in Pollar, 2003: 8) kažejo, da ni nujno izbirati med socialo in konkurenčnostjo. V povprečju so države, ki veliko porabijo za socialo, obenem tudi zelo konkurenčne. Države, ki trošijo večji del domačega proizvoda za družbene potrebe, so tudi med najboljšimi na lestvici konkurenčnosti.

To je mogoče doseči le z družbenim konsenzom o razvoju za učinkovitost gospodarjenja in blaginjo. Prav integracija in celovitost sta največji problem pri usmerjanju družbenih in gospodarskih procesov v Sloveniji (Sicherl, 1994b). Družbeni konsenz je tista kvaliteta, ki loči papirnati dokument od Schumpetrovega "nacionalnega duha" kot pomembnega dejavnika gospodarskega razvoja.

Sklep

Navkljub napredku v času tranzicije, Slovenija še vedno bistveno zaostaja za razvitimi državami, zlasti pri stopnji internacionalizacije (izvoz, TNI), razvoju tehnologije, uvajanju novih proizvodov in storitev, učinkovitosti države in nasploh produktivnosti. S članstvom v EU nastopi popolnoma novo obdobje za razvoj slovenskega gospodarstva v novem »nacionalnem« gospodarstvu EU. Članstvo bo objektivno pospešilo proces preobrazbe

³¹ Glej med drugim Sapir, 2003: 95.

slovenskega gospodarstva k večji specializaciji in novi alokaciji resursov, skladno z novo konfiguracijo proizvodnih dejavnikov v EU, proces, ki bi ga morali začeti že pred leti. Zato bo sedaj ta proces bolj boleč kot bi bil, če bi ga sami pričeli pravočasno pred leti, pa tudi zato, ker se bo razširjena EU morala intenzivno sočasno preobraziti tako vsebinsko (prestrukturiranje) kot organizacijsko in politično (ustava). Slovensko gospodarstvo še vedno boluje od nezadostne specializacije in preširoke proizvodne usmeritve, podedovano še iz jugoslovanskih časov.

Čprav ni mogoče z gotovostjo predvideti, kakšni scenariji globalnega razvoja bodo prevladali, ima več možnosti za uspeh scenarij *voditelja rasti* v kratkoročnem oziroma srednjeročnem obdobju. Od leta 2010 dalje pa je moč pričakovati, da bo postopoma pridobival na pomenu scenarij *razvojnih grozdov* in *premeščanja centrov rasti*. V prvem obdobju do leta 2010 je zato računati na nadaljevanje liberalizacije svetovne trgovine na področju industrijskih izdelkov, medtem ko bodo spremembe na področju kmetijskih in tekstilnih izdelkov mnogo počasnejše. Zaradi gospodarske uspešnosti in prevladujoče vloge ameriškega gospodarstva v svetovnem, je realno pričakovati, da se bo povečevala fleksibilnost trga delovne sile, tudi konkurenca na področju nemenjalnega sektorja tudi v Evropi in se s tem približevala ameriškemu modelu. TNI in prenos tehnologije od največjih korporacij k manj razvitim državam bo glavno orodje pospeševanja rasti. Prestrukturiranje bo potekalo bolj od spodaj navzgor kot od zgoraj navzdol. Postopoma pa se bo položaj spreminjal in bo načrtna vloga vlad in privatno-javnega partnerstva v oblikovanju grozdov rasti v kontekstu globalnega prestrukturiranja proizvodnje in storitev pridobivala na pomenu. To v EU sklopu pomeni najti novo razmerje med EU ustanovami, članicami in privatnimi igralci, kar predpostavlja tudi vzpostavljanje novih samoregulacij deležnikov (Safir in ost., 2003: 81).

Kvantitativno gledano, Slovenija še vedno zaostaja za povprečjem EU-15 za 18 let pri produktivnosti dela in 10-30 let pri izvozu na prebivalca pri primerjavi z uspešnimi manjšimi državami v EU-15. V zadnjem desetletju je bila realna stopnja rasti BDP za Slovenijo v povprečju za 1.8 % višja kot za povprečje EU 15. Če bi uspeli to razliko v prihodnjem obdobju dvigniti na 2 %, bi se v 16 letih izenačili s povprečjem EU 15 po BDP na prebivalca po kupni moči. Že za to bodo potrebni veliki napor. Da bi presegli Avstrijo, ki je sedaj zadnja med petimi vodilnimi državami v EU 15, bi pri taki predpostavki rabili 20 let.

Slovenija ni dobro pripravljena na družbo, temelječo na znanju. Ne gre samo za zaostanke pri relevantnih indikatorjih, temveč še posebej za miselnost, da bo mogoče na starih receptih uspevati v novih pogojih globalizacije. Učeča se družba bo zahtevala tudi drugačno izmenjavo in uporabo informacij ter reintegracijo strategij podjetij, socialnih partnerjev in politik na vseh področjih. To pomeni ne le ekonomsko, temveč pa tudi politično specializacijo na področja svojih primerjalnih prednosti in na ta način povečati svojo politično težo znotraj EU tudi na tistih področjih, kjer imamo majhen vpliv. Veliko odločitev o naši usodi se bo namreč sprejemalo v Bruslju. Na ta način lahko mala država postane vplivna na enem področju, kar pa ji lahko daje moč tudi na ostalih (nespecializiranih) področjih, kjer je šibka ne glede na vire, ki jih ima na razpolago. Potem, ko dobi določene pravice na enem področju, postanejo te pravice utrjene. To okrepi vire (Baillie, 1996) dane države, kar se lahko uporabi tudi pri varovanju interesov na ostalih področjih. Izkoristiti nove priložnosti torej pomeni, ne le iskati najboljše razvojne prioritete zase, pač pa se tudi boriti za najboljše prioritete znotraj EU kot dejavnika globalne ekonomije.

Od stopnje uresničevanja politike krepite konkurenčnosti (točka 4) ter od makro politične (lobistično pogajalske) uspešnosti bo odvisno, koliko in v kakšnem času se bomo približali stopnji razvoja razvitih članic EU. Ključno vlogo bodo pri tem igrali:

- fleksibilna in hitro prilagodljiva strategija odzivanja na globalna gibanja,
- večja specializacija znotraj EU in globalno,
- dvig SPF (izobraževanje, vlaganja v R&R in inovacije, uvoz tehnologije in TNI),
- okrepljene internacionalizacije in pospeševanja razvoja lastnih transnacionalnih podjetij,
- zagotavljanja konkurence na vseh področjih.

Vse to lahko poskušamo doseči le pod pogojem splošne spremembe miselnosti, vrednot in preseganja koordinacijskega deficita (vladni organi, javni sektor, podjetja, socialni partnerji in civilna družba), ki je v Sloveniji pomembna razvojna ovira. Inovativnost in fleksibilnost/hitro odzivnost ter odprava koordinacijskega in implementacijskega deficita predstavljajo osnovne elemente na poti dohitevanja razvitih.

LITERATURA

- Arrow, K.J. (1994): Methodological Individualism and Social Knowledge, Richard T. Ely Lecture, American Economic Review, Papers and Proceedings, Vol. 84, No. 2, May
- Abramovitz (1986): Catching up, Forging Ahead and Falling Behind, Journal of Economic History, XLVI, No. 2, June, 385-406.
- Abramovitz, M. (1991): The Postwar productivity Spur and Slowdown-Factors of Potential and Realization, v Technology and Productivity. The Challenge for Economic Policy, Paris, Paris; OECD.
- Baillie, S. (1996): The Seat of the European Institutions: An Example of Small State Influence in European Decision-Making, EUI Working Paper no. 96/28, EUI Florence.
- Barysch, K. (2003): Will EU Money be the Tune for New Members' Catching-Up Song? Transition, April/May/June, Vol. 14, no. 4-6.
- Bučar M. (2001): Razvojno dohitevanje z informacijsko tehnologijo. FDV,.
- Bučar M., Stare M. (2003): *Inovacijska politika male tranzicijske države*, Knjižna zbirka Pravo in gospodarstvo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Burger A. (2003): Izračuni deležev tujih neposrednih investicij v BDP, izvoza tehnološko intenzivnih izdelkov v DBP, interno gradivo Centra za mednarodne odnose, FDV, Ljubljana.
- Cogan, J. (2001): Managing Learning and Knowledge: Reflections on the Irish Growth Experience, conference Learning by Comparing US and European Experiences on Innovation and Competence Building, A Transatlantic Dialogue, Lisbon, 21-23 June.
- CPB, Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (1997): Challenging Neighbours: Rethinking German and Dutch Economic Institutions, Springer, Berlin
- Damijan J. in Polanec S. JJ& CO. (2003): Do you read me?!, Finance, torek, 4. nov. , str.16.
- Drucker, P. (2001): The Next Society, The Economist, November 3rd
- Etro, F. (2003): Globalization and Political Geography. CESIFO Working Paper no. 986, July.
- Eurostat, (2003): Structural Indicators, Web page, last revision of the template 14.10.2003
- Grauwe, P., Pollar, M. (2003): Globalization and Social Spending, CESIFO Working Papers Series no. 885, March.
- Granger, C.W.J., Jeon Y. (1997): Measuring Lag Structure in Forecasting Models – The Introduction of Time Distance, Discussion Paper 97–24, University of California, San Diego
- Granger, C.W.J., Jeon Y. (2003): A time-distance criterion for evaluating forecasting models, International Journal of Forecasting, 19, 199-215
- Hayek (1988): The Fatal Conceit: The Errors of Socialism, Rutledge, London.
- Hatzichronoglu (1997): Revision of the High-Technology Sector and Product Classification. STI Working papers, Paris, 1997/2.

- Julius, DeAnne (1999): Policy Drivers for a Long Boom. V: The Future of the global Economy; Towards a Long Boom? OECD Publications, Paris, str. 167-194.
- Katzenstein, P.J. (1985): Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe. Ithaca, London, Cornell University Press.
- Kose, M.A., Prasad, E.S. (2002): Thinking Big; How can Small States hold in their Own in an Increasingly globalized Economy. Finance and Development, December, str. 38-41.
- Kozamernik, D. (2003): Long-Run Growth and Price Convergence, Banka Slovenije, Prikazi in analize, let. XI, št. 2, str. 5-40.
- Ji Li, K.C.K. Lam, L. Karakowsky, G. Quian (2003): Firm Resource and first mover advantages; A case of foreign direct investment in China. International Business Review, Vol 12 Num. 5, Oct., str. 625-645.
- Lipietz, A. (1999): Working for World Ecological Sustainability: Towards a »New Great Transformation«. V: The Future of the global Economy; Towards a Long Boom? OECD Publications, Paris, str. 139-166.
- Lundvall, B-A. (2000): 'Europe and learning economy - on the need for reintegrating the strategies of firms, social partners and policy makers', Lisbon seminar on socio-economic research and European policy, May 28-30
- Madison, A. (2001): The World Economy, A Millennial Perspective, OECD, Paris
- Michalski, W., Miller R, Stevens, B. (1999): Anatomy of a Long Boom. V: The Future of the global Economy; Towards a Long Boom? OECD Publications, Paris, str. 7-32.
- North, D. (1990): Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge University Press.
- McCarthy, F.D. (2002): Social Policy and Macroeconomics: the Irish Experience, Working paper, World Bank, Washington D.C.
- Nicholls, A. (2000): The model of success, Business Central Europe, September
- OECD (1999): The Future of the global Economy; Towards a Long Boom? OECD Publications, Paris.
- Porter, M.E. (1990): The Competitive Advantage of Nations. New York: The Free Press.
- Rojec M.in Šušteršič J. (2002): razvojna vloga in politika do tujih neposrednih tujih investicij v Sloveniji, IB revija, Vol.36. št, str. 78-94.
- Schwartz, P., Kelly, E., Boyer, N. (1999): The Emerging Global Knowledge Economy. V: The Future of the global Economy; Towards a Long Boom? OECD Publications, Paris, str. 77-114.
- Sicherl, P. (1973): Time Distance as a Dynamic Measure of Disparities in Social and Economic Development, Kyklos, XXVI, Fasc. 3
- Sicherl, P. (1993): Integrating Comparisons Across Time And Space, Methodology and Applications to Disparities within Yugoslavia, Studies in Public Policy, No 213, Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde, Glasgow
- Sicherl, P. (1994a): Time Distance as an Additional Measure of Discrepancy between Actual and Estimated Values in Time Series Models. (Paper presented at the International Symposium on Economic Modelling, The World Bank, Washington D.C.), Sicerter, Ljubljana
- Sicherl P. (1994b): Razvojne teme, Slovenska ekonomska revija 1-2
- Sicherl, P. (1997): Time Distance Measure in Economic Modelling. (Paper presented at the International Symposium on Economic Modelling in London, University of London, July 23–25), Sicerter, Ljubljana
- Sicherl, P. (2003a): Fleksibilnost dela: primerjalna analiza, Knjižna zbirka Pravo in gospodarstvo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sicherl, P. (2003b): Kje si Slovenija in kje je Evropa, Posvetovanje Slovenija, lizbonska strategija in barcelonski cilji, Ljubljana, GZS, 6.6.2003
- Siebert, H., Klodt, H. (1999): Towards Global Competition: Catalysts and Constraints. V: The Future of the global Economy; Towards a Long Boom? OECD Publications, Paris, str. 115-138.
- Stare Metka (1999): Determinants of Producer Services Development in Slovenia, Eastern European Economics, vol. 37, no. 6, pp. 54-70
- Stare Metka, Kmet Rotija, Bučar Maja (2003): Factors and Impacts in the Information Society- A Prospective Analysis in Slovenia, Institute of macroeconomic Analysis and Development, 2003

- Svetličič M. (1993): Izhodišča razvojne strategije Slovenije. Teorija in praksa letnik XXX, št. 1-2, str.26-37.
- Svetličič M. (1994): Izzivi tehnološke strategije Slovenije, Teorija in praksa, št. 5-6, Ljubljana.
- Svetličič M. (2003): Naivni patriotizem, Gospodarski vestnik, št. 45, 10. nov., str. 42-43The Economist, 2003, Jackson Poll, Aug. 23, str. 53.
- UMAR (2002): Poročilo o razvoju, Ljubljana
- UN (2003): Economic Situation and Prospects 2003, New York.
- Žekš B. (2003): »Mi se tujcev bojimo«; Intervju, MAG, Ljubljana, Št. 45, letnik 9, 5. nov. ; str. 36-40.

Pavle SICHERL, Marjan SVETLIČIČ:

Development catching up depends on the correct diagnosis of the development of the economy, internal efforts of the society and external conditions. The article therefore firstly address some world development scenarios among which the growth leader one seems the most viable in the short term while the best from development laggards point of view would be growth shifts scenario. Slovenia is lagging behind more if measured correctly to small countries and not EU-15 averages. Original calculations of time distance demonstrate that Slovene economy is lagging behind in export per capita behind some small EU countries app. 25 years, little less in terms of high tech export. Optimistic scenarios, which assume catching up of average of EU-15 in 16 years (even 10 years) do not seem highly probable, assuming 2% points higher growth rates (or even 3,3% points) than EU-15 average. Probability increase with successful changes of government policies in the direction of enhancing knowledge economy (precondition for increasing productivity), enhanced flexibility and internationalization (higher specialization), innovativeness and last but not least overcoming the present minds sets, coordination and implementation deficits.

Key words: global development scenarios, time distance lags (export, GDP, technology, FDI...), catching up, small countries, development role of the government